

VA-rapport 2004:3

Allmänhetens syn på Vetenskap 2004

Förord

Intresse och engagemang för kunskap och vetenskap är den nödvändiga basen för det snabbt framväxande kunskapssamhället. Men ny kunskap blir inte levande utan fotfäste hos människor; i deras viljor, tankar, idéer och känslor. Därför krävs dialog mellan forskare och den breda allmänheten. Den ideella föreningen Vetenskap & Allmänhet, VA, arbetar för att öka det aktiva kunskapsengagemanget hos de många.

VA skall sträva efter att åstadkomma samtal som utgår från frågor som engagerar människor på deras egna arenor. För att utröna vad samtalens presumtiva deltagare tycker genomför VA studier.

VA har för tredje året i rad uppdragit åt Temo att genomföra en opinionsundersökning om allmänhetens syn på vetenskap och forskare. Avsikten är att denna barometer efter hand skall ge en bild av trender och förändringar i opinionen på detta område. Frågorna har utarbetats av VA och dess referensgrupp för opinionsundersökningar, under ledning av Björn Fjæstad, i samråd med fil dr Arne Modig vid Temo. Undersökningen genomfördes genom drygt tusen telefonintervjuer 13 – 16 september 2004 med ett riksrepresentativt urval av den svenska befolkningen 16 år och äldre. I denna skrift, VA-rapport 2004:3 **Allmänhetens syn på Vetenskap 2004** presenteras resultatet av undersökningen och jämförelser med de två föregående årens undersökningar.

Undersökningen får gärna citeras med angivande av VA som källa. Denna och övriga studier kan också hämtas från www.v-a.se

Vår förhoppning är att dessa intresseväckande resultat skall ge vägledning och idéer till många insatser för att stärka VA-dialogen och skapa ett brett kunskapsengagemang.

Vetenskap & Allmänhet i oktober 2004

Camilla Modée
Generalsekreterare

ISSN: 1653-6843
ISBN 13: 978-91-85585-12-0 (tryckt)
ISBN 10: 91-85585-12-2 (tryckt)
urn:nbn:se:vetenskapochallmanhet-2004-3 (pdf)

Utgivare: Vetenskap & Allmänhet, VA
Box 5073, 102 42 Stockholm
Telefon: 08-791 29 00
Fax: 08-611 56 23
E-post: info@v-a.se
Webbplats: www.v-a.se

Innehåll

1. Inledning	7
2. Attityder till Forskare och Vetenskap	7
3. Vetenskapens och forskningens möjligheter	8
4. Vetenskapliga områden – medvetenhet och kunskap om vetenskap	12
5. Framträdande skillnader mellan olika grupper	13
Utbildningen – en central faktor	13
Inkomst	13
Ålder	14
Kvinnor och män	14
6. Sammanfattning och slutsatser	14
Vetenskaplig och teknisk utveckling uppskattas allt mer	14
Viktigt med stöd till cancerforskning	15

1. Inledning

VA har för tredje året i rad uppdragit åt Temo att genomföra en opinionsundersökning om allmänhetens syn på vetenskap och forskare. Avsikten är att denna barometer efter hand skall ge en bild av trender och förändringar i opinionen på detta område.

De frågeställningar som omfattas är:

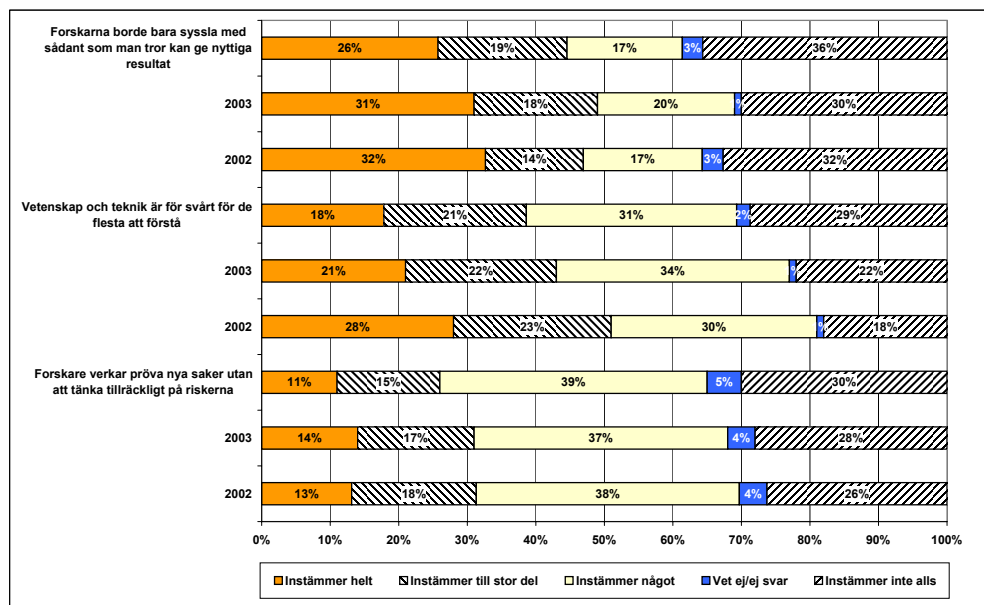
- Attityder till vetenskap och forskare
- Tilltro till vetenskapens och forskningens möjligheter
- Vilka områden är vetenskapliga, dvs medvetenhet och kunskap om vetenskap.

Undersökningen genomfördes genom drygt tusen telefonintervjuer 13 – 16 september 2004 med ett riksrepresentativt urval av den svenska befolkningen 16 år och äldre.

2. Attityder till Forskare och Vetenskap

Som mätare på de svarandes attityder, lästes tre påståenden upp, i vilka de svarande fick tala om ifall de instämmer helt, till stor del, något eller inte alls. I diagrammet nedan jämförs resultaten från 2002-2004. Man kan i alla tre frågorna se en tendens till att allt färre instämmer i påståendena.

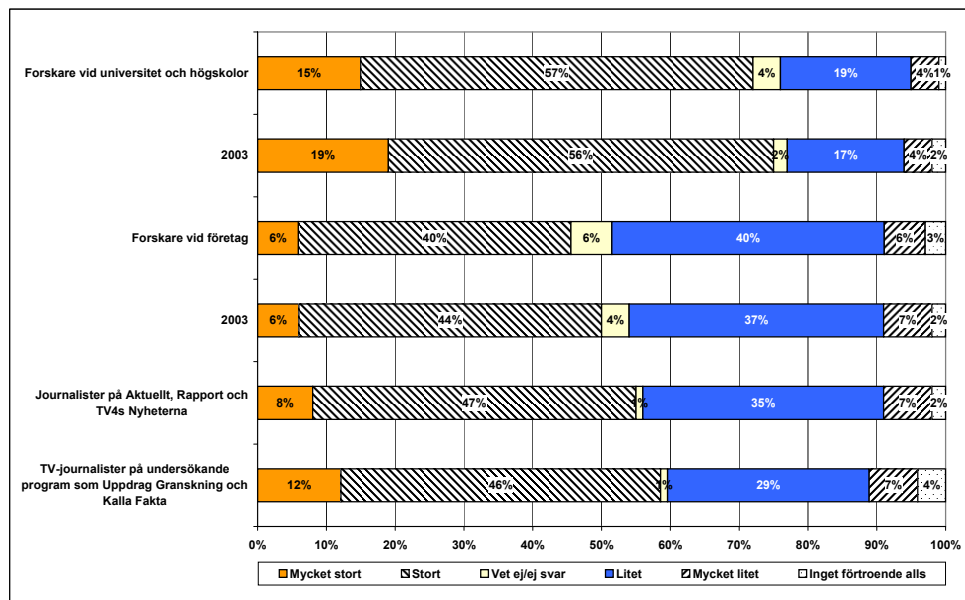
Figur 1. Påståenden om forskare och vetenskap. ”Kan du säga om du instämmer helt, till stor del, ...”

Däremot kan man skönja ett något försvagat förtroende för forskarna själva i år jämfört med förra året, se diagrammet nedan. Detta gäller både forskare vid universitet och högskolor samt forskare på företag. Denna fråga var ny 2003, och i år har dessutom tillkommit två kategorier: nyhetsjournalister på t ex Aktuellt, samt TV-journalister i

undersökande program som ”Kalla Fakta”. Det är intressant att notera att förtroendet är lägre för nyhetsjournalisterna än för granskningsjournalisterna. Det är också värt att notera att det är dubbelt så många (12 procent) som uppger att de har ett mycket stort förtroende för den sistnämnda kategorin än som säger sig ha ett lika stort förtroende för företagens forskare.

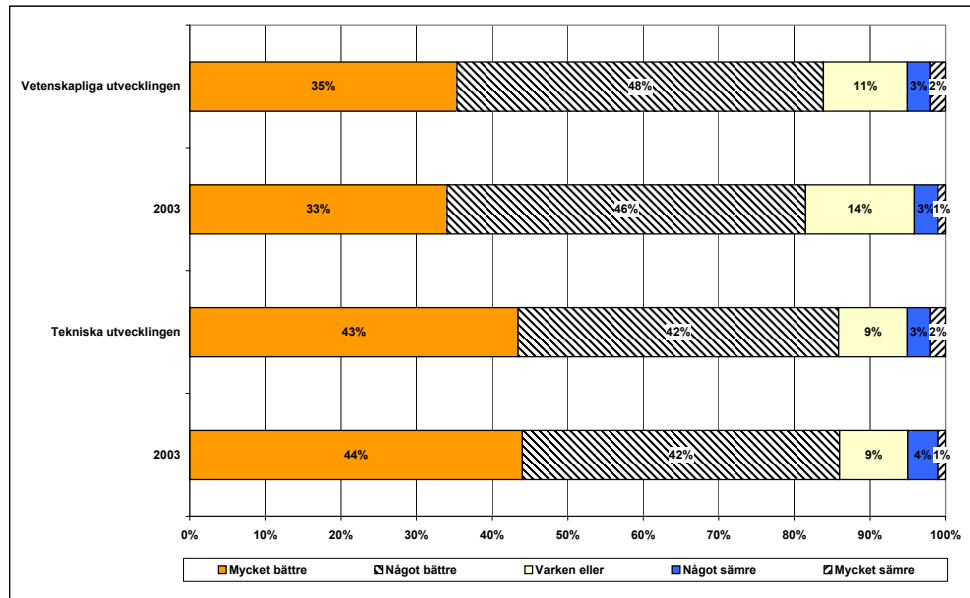
Figur 2. ”Vilket förtroende har du för...”

3. Vetenskapens och forskningens möjligheter

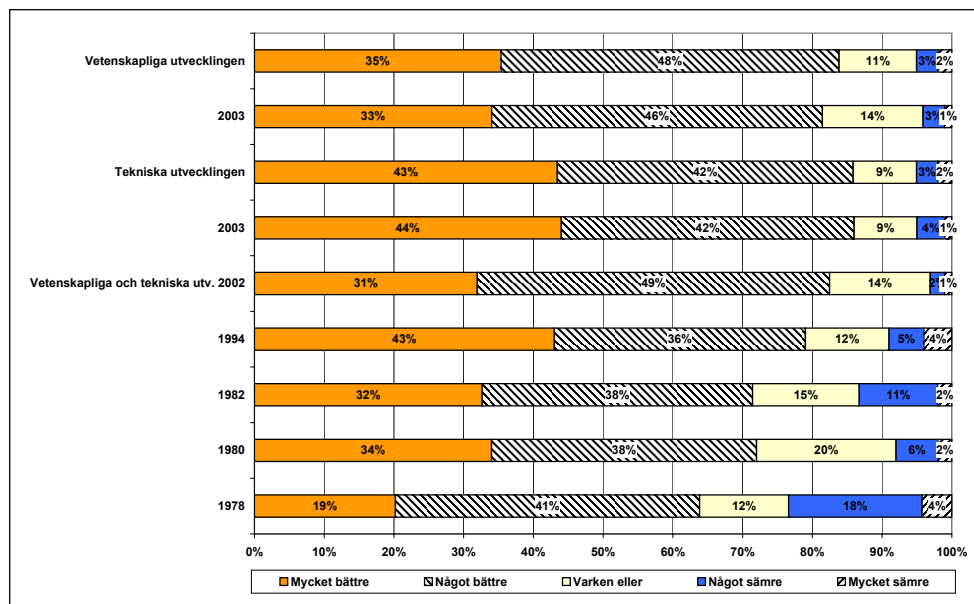
Vad har människor för syn på vetenskaplig och teknisk utveckling, och vilken tilltro har vi till dess möjligheter i framtiden? Ett antal frågor ställdes för att mäta detta. Den första handlar om den vetenskapliga och tekniska utvecklingen. En stor majoritet anser att framför allt den tekniska utvecklingen gjort livet bättre de senaste 10-20 åren. Den vetenskapliga utvecklingen är man inte fullt så positiv till, men det är ändå en klar majoritet för svarsalternativen ”mycket” eller ”något” bättre. Förändringen är försumbar jämfört med 2003, se diagrammet nedan.

Figur 3. ”Anser du att den vetenskapliga och tekniska utvecklingen de senaste 10-20 åren har gjort livet bättre eller sämre för oss vanliga människor?”

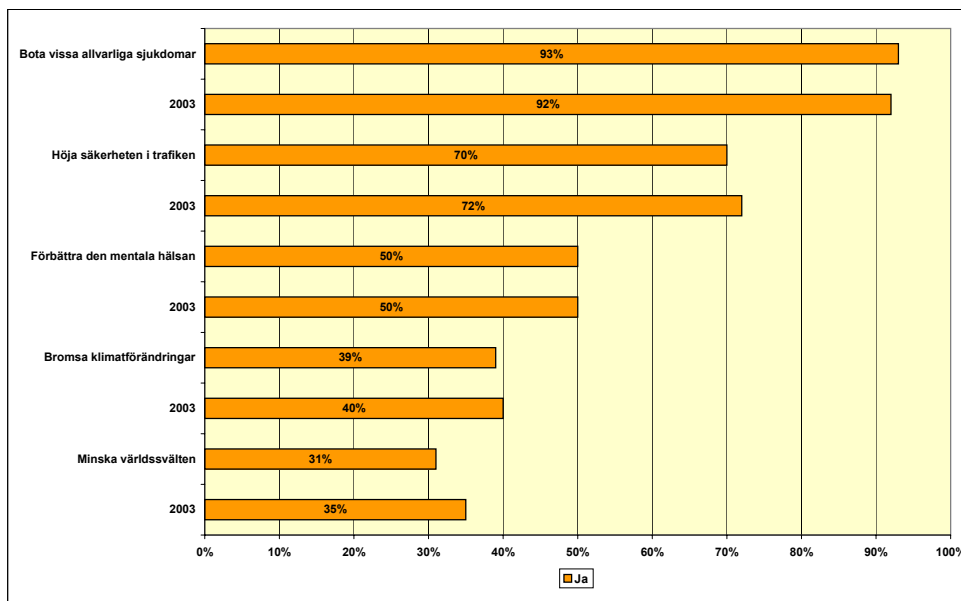
Tack vare att man ställt den här frågan till allmänheten sedan över 25 år, kan vi dock även titta på en mer långsiktig tendens. I diagrammet nedan ser man att tendensen är en mer positiv hållning, dvs att den vetenskapliga och tekniska utvecklingen uppskattas allt mer av allmänheten. Observera att under åren 1978-2002 inkluderades både den vetenskapliga och den tekniska utvecklingen i samma fråga.

Figur 4. ”Anser du att den vetenskapliga och tekniska utvecklingen de senaste 10-20 åren har gjort livet bättre eller sämre för oss vanliga människor?”. 1978-2002 löd frågan: ”Anser du att den vetenskapliga och tekniska utvecklingen de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för oss vanliga människor?”

Men vad ska då forskarna syssla med, och vilken tilltro har man till att forskningen verkligen kan leda till lösningar av de stora problemen? Den sistnämnda frågan behandlas i nästa diagram. Det är tydligt att allmänheten har en stor tilltro till forskningens möjligheter att bota allvarliga sjukdomar, och man hyser även en stor tillförsikt när det gäller trafiksäkerhet. Däremot de stora världsproblemen – klimatförändringarna och världssvälten – har man inte så stort hopp om att forskarna ska kunna hjälpa till att lösa. Skillnaderna är mycket små jämfört med förra året.

Figur 5. ”Tror du att forskningen har goda möjligheter att inom 10 år hjälpa till att lösa följande problem?”

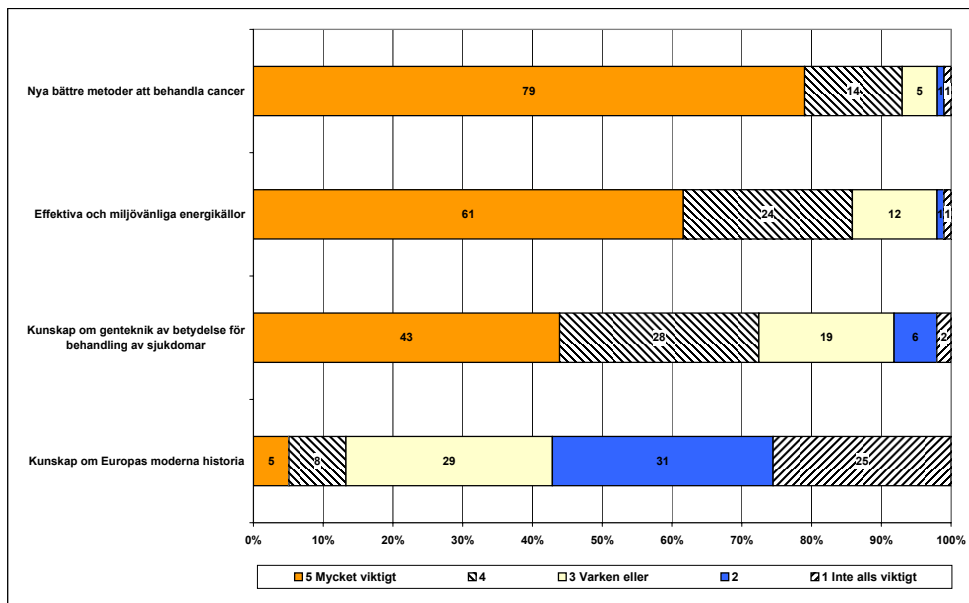

I konsekvens med detta anser över 90 procent att bättre metoder att behandla cancer är mycket eller ganska viktigt att satsa statliga forskningsmedel på, se nedan. Dock vill inte alls lika många att det satsas på forskning inom genteknik ens när den har betydelse för behandling av sjukdomar.

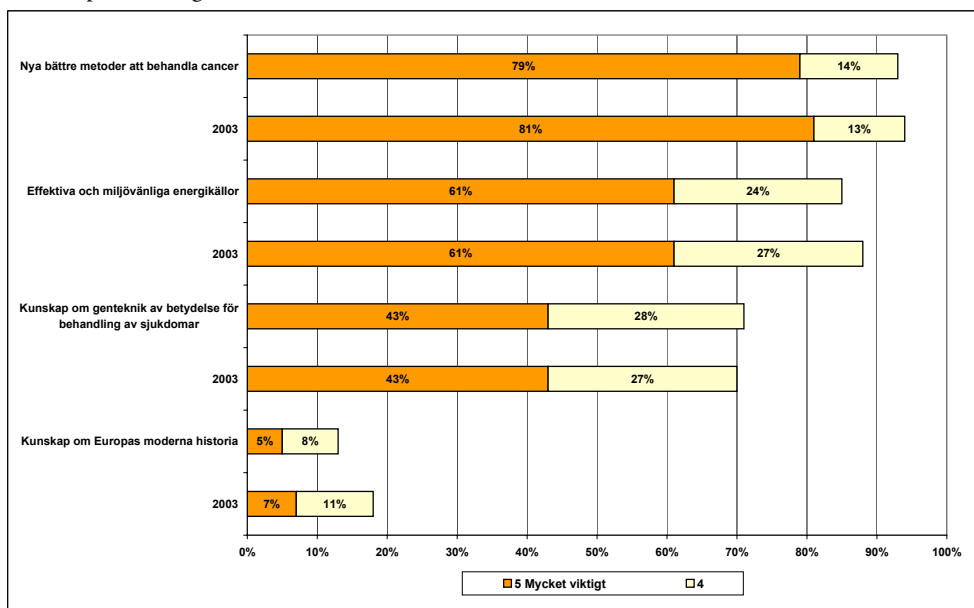
Kanske också något motsägelsefullt anser många (85 procent) att effektiva och miljövänliga energikällor är viktiga att satsa forskningsresurser på – trots att bara 40 procent trodde på att forskarna kan bromsa klimatförändringarna, dvs lösa våra stora miljöproblem.

Historieforskning är det dock inte många som tycker att det är värt att satsa pengar på. Det är till och med färre i år som vill satsa på detta än förra året. Frågan har omformulerats till att i årets undersökning omfatta Europas moderna historia i stället för bara Sveriges. Men svenskarna synes alltså tycka att den Europeiska historien är om möjligt ännu mer ointressant än den svenska. Eller tror man helt enkelt att historia är ”färdigforskat” – att det inte finns mer att forska fram? Allt stod ju i historieboken i skolan...?

Figur 6. ”Hur viktigt tycker du det är att Sverige satsar statliga medel på forskning inom dessa områden?”

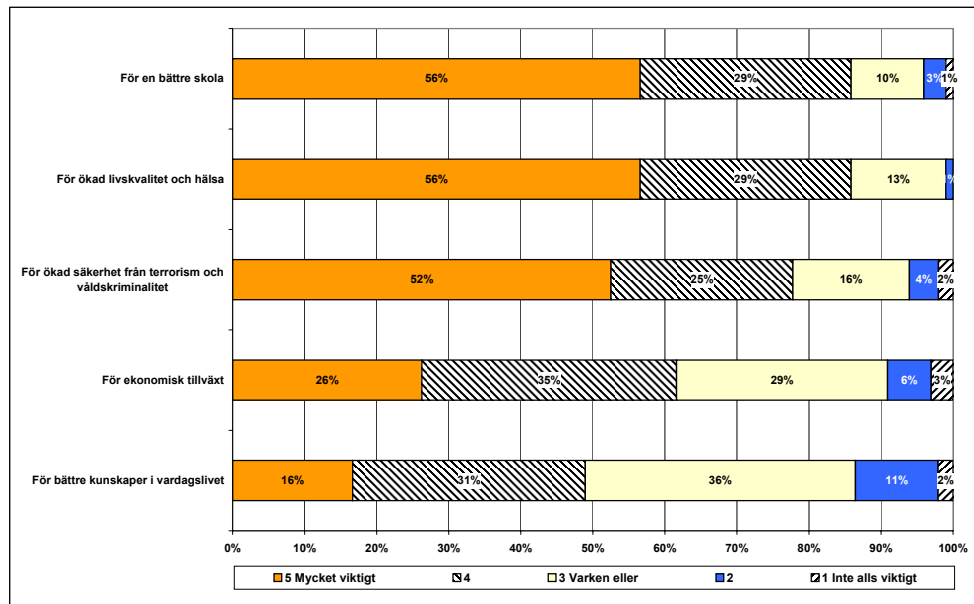

Figur 7. ”Hur viktigt tycker du det är att Sverige satsar statliga medel på forskning inom dessa områden?” Jämförelse med resultaten från 2003. I 2003 års undersökning löd det fjärde alternativet ”kunskap om Sveriges moderna historia”.

För vad i vårt samhälle och vår tillvaro är det egentligen viktigt med forskning? De flesta anser att skolan, hälsan och säkerheten är de områden som det är mest viktigt för med forskning och ny kunskap. Detta var en ny fråga i årets undersökning.

Figur 8. ”Hur viktigt anser du att det är med forskning och ny kunskap för följande?”

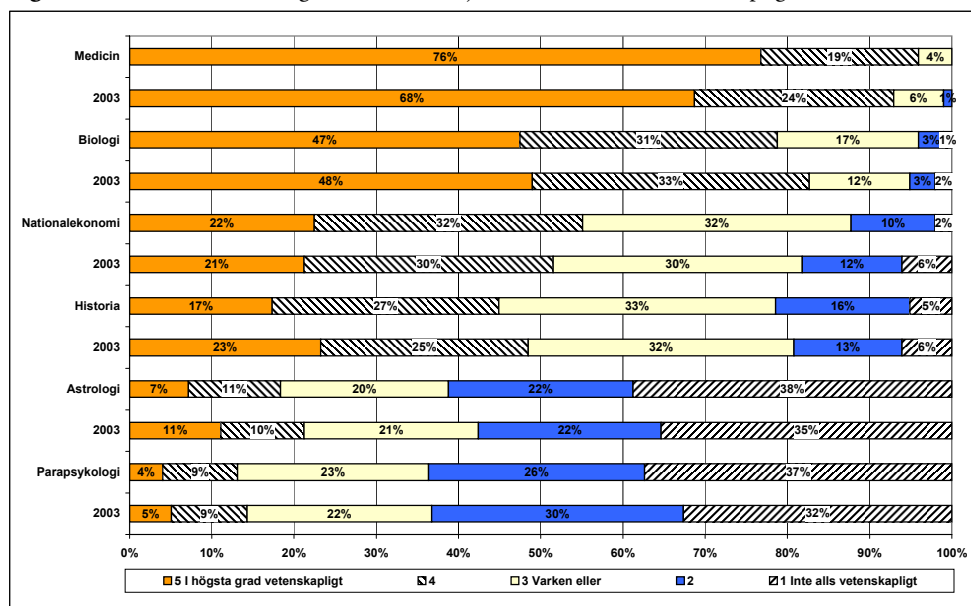

4. Vetenskapliga områden – medvetenhet och kunskap om vetenskap

Som en mätare på medvetenheten och kunskaperna om vetenskap och vad det egentligen är, ställs frågan om vilka områden man anser vara vetenskapliga. Det område som folk i allmänhet anser vara mest vetenskapligt är medicin. Här ser vi t o m en ökning av dem som anser medicin vara i högsta grad vetenskapligt sedan förra mätningen. Däremot är det ännu färre än i fjol som tycker historia är en vetenskap.

När det gäller ”pseudovetenskaperna” astrologi och parapsykologi, är detta en fråga som även i andra länder används som en mätare på kunskap om vetenskap. Vi ser i den här mätningen att något färre än i fjol tror på astrologi som en vetenskap, men det är fortfarande nästan var femte person som tycker att astrologi är klart vetenskapligt (svarar 4 eller 5).

Figur 9. ”I vilken utsträckning bedömer du följande områden som vetenskapliga?”

5. Framträdande skillnader mellan olika grupper

Utbildningen – en central faktor

Utbildning har starkt samband med synen på forskning och forskare. Högutbildade anser mer sällan att forskare bara borde syssla med det som ger nyttiga resultat. De anser också mer sällan att vetenskap och teknik är svårt att förstå.

Vidare har högutbildade större förtroende både för forskare vid universitet/högskolor och för forskare vid företag. De har lägre förtroende för TV-journalister i undersökande program (t ex ”Uppdrag Granskning”) än de med lägre utbildning. Högutbildade bedömer oftare biologi, nationalekonomi respektive historia som vetenskapligt, och mer sällan astrologi.

Ett svagare samband finns mellan utbildning och synen på forskningens möjligheter, betydelsen av vetenskaplig och teknisk utveckling samt viktiga forskningsområden. Högutbildade anser det mindre viktigt med forskning för ökad säkerhet från terrorism och våldskriminalitet, bättre kunskaper i vardagslivet och en bättre skola än de med lägre utbildning. De högutbildade tycker oftare att det är mycket viktigt att satsa statliga medel på forskning inom effektiva och miljövänliga energikällor och på kunskap om Europas moderna historia.

Inkomst

Boende i Stockholm, tjänstemän och höginkomsttagare instämmer mer sällan än andra i de kritiska påståendena om forskare och vetenskap, dvs de är mer positiva i sin attityd. LO-medlemmar och personer med låg inkomst, däremot, instämmer oftare än andra grupper och är alltså mer negativa.

Höginkomsttagare anser oftare än andra att både den vetenskapliga och den tekniska utvecklingen gjort livet bättre. Högutbildade och höginkomsttagare har också oftare stort förtroende både för forskare vid företag och för forskare vid högskolor/universitet.

Alder

Gruppen unga 16 – 29 år har mer sällan stort förtroende för forskare vid företag. Gruppen 60 år och äldre, å andra sidan, har mer sällan stort förtroende för forskare vid högskolor och universitet. Personer i åldrarna 30 – 44 år har oftare än andra stort förtroende för TV-journalister.

Personer i åldrarna 45 – 59 år anser oftare än andra grupper att det är mycket viktigt att satsa statliga medel på forskning för effektiva och miljövänliga energikällor.

Kvinnor och män

Män anser oftare än kvinnor att den tekniska utvecklingen gjort livet bättre för vanliga människor. Män har också oftare än kvinnor stort förtroende för forskare vid företag.

Kvinnor bedömer oftare än männen att parapsykologi och astrologi är vetenskapligt.

6. Sammanfattning och slutsatser

Generellt kan sägas att förändringarna är mycket små från föregående år. Vissa tendenser kan dock skönjas:

- Attityderna till vetenskap och teknik blir något mer positiva.
- Ett växande förtroende för medicinsk forskning, medan historia har det svårare.

Vetenskaplig och teknisk utveckling uppskattas allt mer

Många instämmer åtminstone något i följande påståenden om forskare och forskning:

1. Forskare borde bara syssla med sådant som man tror kan ge nyttiga resultat.
2. Forskare verkar prova nya saker utan att tillräckligt tänka på riskerna.
3. Vetenskap och teknik är för svårt för de flesta att förstå.

Dessa kritiska attityder tycks dock ha försvagats något sedan 2002.

Det är fler som anser att den ”tekniska utvecklingen” gjort livet bättre för vanliga människor än som anser detta om den ”vetenskapliga utvecklingen”. Den långsiktiga trenden är dock att vetenskaplig och teknisk utveckling uppskattas allt mer. Detta har mätts sedan 1978.

9 av 10 tror att forskningen har goda möjligheter att inom 10 år bota vissa allvarliga sjukdomar. 7 av 10 tror att forskningen kan höja säkerheten i trafiken.

Viktigt med stöd till cancerforskning

9 av 10 tycker det är viktigt med statligt stöd för cancerforskning, men bara 1 av 10 tycker att det är viktigt med stöd för kunskap om Europas moderna historia.

7 av 10 har förtroende för forskare vid universitet och högskolor. Förtroendet är något lägre för TV-journalister på undersökande program som "Uppdrag Granskning". Förtroendet är ännu något lägre för forskare vid företag. Allmänt sker en viss minskning av förtroendet för både forskare och journalister.

Många anser det viktigt med forskning och ny kunskap för livskvalitet och hälsa, för säkerhet från terrorism och kriminalitet samt för en bättre skola.

8 av 10 bedömer området medicin som "i högsta grad vetenskapligt", medan betydligt färre ger samma omdöme om nationalekonomi respektive historia.

VA-Rapporter

- 2002:1 Vad tycker folk i andra länder?
- 2002:2 Allmänhetens syn på vetenskap
- 2002:3 Forskares syn på samtal med allmänheten
- 2002:4 Ungas syn på vetenskap

- 2003:1 Vetenskapen i Samhället
 - resultat från SOM-undersökningen 2002
- 2003:2 VA-studier under luppen:
Synen på vetenskap 2002
 - en analys
- 2003:3 Allmänhetens syn på Vetenskap 2003
- 2003:4 Forskares syn på Vetenskap och Allmänhet
 - intervjuundersökning 2003
- 2003:5 Forskares syn på samtal med Allmänheten
 - en fokusgruppsstudie
 - Delrapport

- 2004:1 Vetenskapen i Samhället
 - resultat från SOM-undersökningen 2003
- 2004:2 Lärares inställning till vetenskap och forskningsbaserad kunskap
 - en översikt av några svenska forskningsrapporter
 - några goda exempel på mötesplatser
- 2004:3 Allmänhetens syn på Vetenskap 2004
- 2004:4 Lärares syn på Vetenskap
 - intervjuundersökning 2004
- 2004:5 Forskares syn på samtal med Allmänheten
 - en fokusgruppsstudie
 - Slutrapport
- 2004:6 Vad tycker folk i andra länder 2004?
 - analys 2004 av några utländska opinionsundersökningar

Föreningen Vetenskap & Allmänhet, VA, vill främja dialog, öppenhet och förståelse mellan allmänhet och forskare. VA vill inspirera till samtal om forskning och skapa nya mötesplatser på oväntade arenor kring engagerande frågor. Alla skall kunna möta forskare för att utbyta idéer och bättre förstå forskningens resultat, arbetet för att nå dit och vetenskapens roll i samhället.

Föreningens mål är att

- öka kontakterna och utbytet av idéer mellan allmänhet och forskare
- öka allmänhetens kunskap om forskningens metoder och resultat
- utveckla forskarnas lyhördhet och förståelse för allmänhetens frågor om och oro för forskning
- bygga regionala, nationella och internationella nätverk för erfarenhetsutbyte och möten.

Verksamheten inriktas mot tre områden:

- **Kunskapsbyggande** om gränsytan mellan allmänhet och vetenskap genom opinionsundersökningar och studier om vad allmänheten, ungdomar och särskilda grupper anser om forskning och hur forskare ser på dialog med allmänheten
- **Samtal** mellan forskare och allmänhet; att katalysera eller i egen regi prova okonventionella former, arenor och teman
- **Erfarenhetsförmedling** av metoder, former och teman för samtal och spridning av kunskaper från studierna

Vetenskap & Allmänhet, VA bildades 2002 och har under de två första verksamhetsåren genomfört ett antal studier och undersökningar, prövat annorlunda samtalsformer och olika metoder för erfarenhetsförmedling, framför allt via Internet. Resultaten presenteras på föreningens webbplats: www.v-a.se.